

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Възникването на корупционни обвързаности между икономиката на престъпността и сектора за сигурност в страните от Югоизточна Европа се дължи на незавършения преход към демокрация и в частност на задържането на реформите в бившите тайни служби. В случая със Западните Балкани към общите за повечето посткомунистически държави тенденции трябва да се добави и спецификата на конфликтното разпадане на югославската федерация и свързания с нея бурен възход на организираната и трансграничната престъпност.

Изоставащата интеграция на сектора за сигурност може да се проследи на различните му равнища:

- на равнището на отделните служби в рамките на сектора (незавършена трансформация и реформа на старите комунистически тайни служби);
- на равнището на координацията на тяхната дейност;
- на равнището на институционалния контрол и надзор.

Най-големите рискове за “трансформация без реформи” на посткомунистическите служби в сектора за сигурност са свързани с трудностите при дефиниране на приоритетите в областта на сигурността, а оттук и функциите, целите и задачите на съответните институции. Примерът с България сочи, че въпреки извеждането на борбата срещу организираната престъпност като приоритет още в началото на промените, на практика стратегическото мислене в областта на сигурността продължава да залага на традиционните заплахи, а институционалната среда – да възпроизвежда остарели модели. Тази констатация важи с особена сила за системната корупция, която доскоро не се възприема като част от организираната престъпност, а още по-малко – като заплаха за националната сигурност.

Следователно радикалната реформа трябва да изхожда от обективна оценка за засилването на нетрадиционните заплахи за демократичното общество, в частност в условията на преход, когато съчетанието между либерализация, дезорганизация и корупция умножава деструктивния ефект на престъпността. По нов начин трябва да се осмисли и съотношението между противодействието на военни и невоенни, вътрешни и външни заплахи. Правно-институционален отговор трябва да намерят както отслабването на военните заплахи, така и засилването на трансграничните рискове. Врагът вече не е съседна държава, а недържавни структури и престъпни групи, което изисква друг тип организационно-функционална реакция. Пример за необходимите реформи е желаното интегриране на външното разузнаване в противодействието на трансграничната престъпност, както и по-ефикасното включване на контраразузнаването в пресичането на “баналната” организирана престъпност. В

това отношение антитероризмът, колкото и важна задача да е на националния сектор за сигурност, не бива да служи като оправдание за бездействие спрямо постоянните предизвикателства на организираната престъпност и корупцията като нейна интегрална част.

На равнището на управлението и координацията на сектора за сигурност трябва да се изгради работеща система за оперативен обмен на информация, ликвидиране на междуведомственото съперничество и ревност, създаване на координационен механизъм за съвместни действия срещу организираната престъпност. Свърхзадача е и преодоляване на бариерата между министерствата на вътрешните работи и отбраната и трансформиране функциите на съответните военни структури, което би им позволило да участват в пресичането на трансграничната престъпност.

От досегашната дискусия на проблемите на преструктурирането на сектора²⁰⁷ могат да се направят следните констатации:

- Всички проекти показват, макар и в различна степен, стремеж към структурно разделяне на силите за сигурност – на служби за сигурност и на служби за обществен ред (полиция).
- Преобладаващото мнение е, че службите за сигурност трябва да се управляват от изпълнителната власт (министър-председателя) и да се координират от специализиран орган към правителството – Съвет за сигурност. Същевременно мнозина експерти са съгласни, че не съществува непреодолима пречка за подобряване на координацията и при запазване подчинеността на НРС и НСО на президента на републиката.
- Всички проекти акцентират върху необходимостта службите за сигурност да се контролират от Народното събрание и неговите специализирани комисии.
- Експертите са на мнение, че дейността на службите за сигурност трябва да се регламентира чрез закони.

Следователно може да се смята, че е постигнат консенсус по най-важните изисквания за институционализиране на службите за сигурност. Допълнителна тежест на това заключение дава обстоятелството, че авторите на проектите са експерти в областта на националната сигурност и симпатизират на различни, дори на противоположни по своята ориентация политически сили.

Както на равнището на управлението, така и на това на надзора трябва да се въведат ясни и прозрачни критерии за оценка на дейността на сектора за сигурност, включително и според критерия за финансово-икономическа ефективност. Досега тези оценки отразяват предимно вътрешноведомствени или абстрактно-статистически критерии, което позволява да се отчитат успехи, когато нито един голям контрабандист или наркотрафикант не е бил осъден (каквото е случаят с България).

²⁰⁷ Вж. изложение на основните проекти на стр. 41

Особено показателен за успеха или неуспеха на реформите на сектора за сигурност ще бъде въвеждането на граждански контрол по подобие на утвърдените демокрации. Разсекретяването на онези аспекти от дейността на сектора за сигурност, които ще позволят да се прави обективна оценка на неговата ефективност, без да се компрометират обществените интереси, ще направи дейността на тази част от публичния сектор достатъчно прозрачна. Това на свой ред ще ограничи възможностите за злоупотреба със секретността от страна на корумпирани служители.

В това отношение обаче трябва да се подчертае, че поради редица специфични особености на сектора за сигурност не е необходимо да се създава система за непрекъснат контрол, която да гарантира достъп до "най-съкровени" ъгълчета от дейността на службите за сигурност. Необходимо е да се подходи с разбирането, че обществото не се интересува от въпроса за "кухнята", все още не се интересува и от точните цифри на бюджетите на службите, но се интересува дали тези средства се изразходват законно и целесъобразно и дали за цената, която плаща, получава спокойствие и сигурност.

Може да се препоръча приемането на закон за контрол над службите за сигурност, който да задължи парламента да назначи две комисии от експерти за разследване на възникнали проблеми. Едната комисия може да разследва несекретни, а другата – само секретни въпроси. Резултатите от разследванията на първата комисия да стават изцяло обществено достояние, докато тези на секретната комисия да се докладват на закрити заседания на парламента.

Като начало трябва да се декларира съгласието на политическите сили за основните принципи на взаимодействие със сектора за сигурност и в частност със службите за сигурност: ненамеса в тяхната работа, пълна департизация и осъществяване на контрол единствено чрез бюджета и с помощта на независими експертни органи.

И накрая, но не по важност, е необходимостта от засилено интегриране на сектора за сигурност в новата международна система за сигурност. Присъединяването на България и Румъния към НАТО, а впоследствие и към Европейския съюз създава реални предпоставки за ускоряване на реформата в силовите сектори на двете държави. Откриването на подобна перспектива и за страните от Западните Балкани е може би най-важният фактор за стабилизиране на регионалната обстановка в Югоизточна Европа.